

En religiøs bevægelse i Jørsby

Af M. P. EJERSLEV

FOR to hundrede år siden var det lille samfund i bonde- og fiskerbyen Jørsby i Morsø Nørreherred midtpunktet for det her omhandlede i nogle få år. Der må være fulgt skandale og sladder med; men man forbavses over *nu*, hvor tæt tæppet synes at være trukket for alle rede i løbet af 2-3 slægtled: de ”optrædende”s børnebørn - har de intet vidst? eller har de blot kunnet tie? - *deres* børn synes ikke at have vidst noget.

Man kan sige, at det gør jo heller ikke noget, at tæppet er og bliver nede for en skandale, som vedkommer flere mennesker - selv om det jo ikke kan vedkomme deres efterslægt ret meget!

Dette 200 års minde er historien om en bevægelse, der ikke er enestående for Jørsby, den begynder i Sønderherred, og der findes tilsvarende andetsteds i landet.

I begyndelsen af året 1773 bliver en yngre gårdmand, selvejer i Jørsby, kaldt for retten sammen med sine sakaldte ”sekteiske” tilhængere, sigtet for ”forargelig kætterlære som og øvrige ugudeligheder, og strafværdige forhold i omgang med de hans forsamlinger søgende kvinder.” Sigtelsen mod ham formes på forskellige måder, bl. a. som her nævnt.

Manden er Peder Lassen Grud, og de fleste af hans tilhængere er bosat i Jørsby. - Men før vi taler om dem vil det være rigtigst at omtale oprindelsen til ”sekten” i Jørsby og dens væsen. - Der kan her henvises til en artikel af forstander Elle Jensen i ”Thisted Amts Årbog” for 1944. Han kalder den ”En kyssesekt på Mors.” - I det flg. vil ordet sekt ikke gerne blive brugt om dette, fordi sekter oftest samles om eller bygger på konkrete læreord eller skriftord, eller på visse bestemte formede tyding af disse. I denne religiøse klike - også i ”Kyssesekten” - er det vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at fastslå konkrete udformninger af det, deltagerne tror på eller tager afstand fra, for så vidt det angår - vi kan godt sige hele katekismens lære (dog med forbehold over for visse af budene). Der foregår en følelsesfuld, eller ialtfald villet stemningsfuld tale om at ”følge Christum efter”, - og forøvrigt, synes det, gøre hvad man vil.

Således er Jørsby-bevægelsen, og således er, en god halv snes år tidligere, den bevægelse i Ljørslev-Ørding, som blev ophav til den. Om denne bør man læse i Elle Jensens artikel. Men vi kommer til som indledning til Jørsby at gentage et og andet.

Den pietistiske præst, Radich, kommer til Ljørslev-Ørding 1743. Han er voldsom og dømmende i sine prædikener, han bruger ord og udtryk, som folk ikke forstår: ”tvætte sig i lammets blod,” udtryk som er kommet med den tysk fødte pietisme og breder sig med dens tilhængere her i landet. Folk klager til biskoppen, og en ”sag” varer i flere år. Men imens har en gårdmand i Storup, Ørding sogn, gjort sig til prædikant for de yderliggående tanker om frigjortheden af Kristi nåde eller en slags solidaritet med Gud, som godkender den frelstes måde at leve på. Jens Storgaard kysser sin pige Ingeborg ude i kornraderne, og de kysser nok også rigeligt ved deres møder. Præsten er ganske magtesløs over for dem. Og bl. a. er der en pige, som hedder Else Terkildsdatter, som er

alvorlig betaget af det hele. Om hende fortæller Elle Jensen en del. - Det hele synes at svinde hen i 1760-erne, i alt fald ved Jens Storgaards død i 1771 - ”den lærefader i Ørding”, som præsten ironiserer ved indførslen i kirkebogen.

Ja, ”lærefaderen” er død - men begrebet *lære søger* man efter med sine stærkeste læsebriller. Dog, ”bevægelsen”, den levende og virkende flok af mennesker, er ikke død. Der er sammenkomster af tilhængerne - de bliver kaldt ”forsamlinger” - både i Ørding, i Sundby og vist også allerede nu i Jørsby. - Og profeten har fået sin efterfølger, med en næsten uhyggelig konsekvens i sin vej og med evne til at kontakte folk og fange dem ind og beholde dem - og tilsyneladende med en særdeles robust samvittighed.

Den nye er Peder Lassen Grud fra Thyholm. Provst Rohsted i Sejerslev skriver i et brev til biskoppen, at Peder Lassen har tjent Jens Storgaard; dette er vist ikke rigtigt, men han må jo have kendt ham og være blevet hans discipel.

Peder Lassen er, da retssagen mod ham begynder, 29 år. Han er født 1744 på gården Grud i Sem by, Hvidbjerg sogn på Thyholm. Han er konfirmeret i Hvidbjerg af pastor Thura. Efter et par års ophold hjemme efter konfirmationen rejser han til Mors, over at tjene hos morbroderen Jens Christensen Søndergaard i Ørding - men det er ikke gennem denne, han kommer i forbindelse med kysseklikken, for da morbroderen dør ved fald fra et træ i Højris skov, indfører præsten nogle meget smukke ord om ham i kirkebogen. Senere tjener Peder Lassen hos præsten i Ljørslev, i Kallumborg i Vejerslev, og herfra kommer han til Sundby hos Chr. Nør og Chr. Gregersen, indtil han tilsidst er hos Jørgen Pedersen 5-6 år.

Af den senere vidneførsel fremgår det, at der synes at have været planer om, at Peder Lassen skulle have, overtage, Jørgen Pedersens gård, og så skulle Jørgen Pedersen have frit ophold sin livstid hos ham. Om priser nævnes der ikke noget. Og så skulle Peder Lassen giftes med søsteren Else Pedersdatter. Der blev ikke noget af planen med gården, vistnok fordi broderen Poul Pedersen i Tøving fik den forpurret. Heller ikke med giftermålet. Men Else fik et barn, som var Peder Lassens, og om denne barselhistorie lidt mere i retssagen.

Fra Sundby rejser Peder Lassen til Ørding, hvor han opholder sig nogle måneder hos en pige, der hedder Maren Andersdatter, og hendes moder, der er enke. Han har ikke noget at bestille der på stedet, men da begge kvinderne en overgang er syge, ”går han dem til hånd”. Han har da også et par gange været hjemme i Sem, og man kan vel regne med, at han har brugt tiden til at ordne forberedelsen af købet af gården matr. nr. 8 i Jørsby, som han låner pengene til af sine to svogre Chr. Pedersen på Grudgård og Peder Mogensen på Styvelgård. Han køber gården af Antonette Halse i Jørsby.

Han overtager den i 1772, og han tager Maren Andersdatter og hendes moder med til Jørsby.

Fra da af er det ham, der er leder af bevægelsen i Jørsby og Sundby og muligvis et par andre steder, og det

er hans gård, forsamlingerne foregår i, skønt vi ved, at det nu og da kan være hos en af de andre, f.eks. hos Peder Boe.

Det er som nævnt ikke Peder Lassen, der kommer til Jørsby med Jens Storgaards religion; derom vidner et brev fra sognepræsten, senere provst, i Sejerslev-Ejerslev-Jørsby, Peder Rohsted til biskoppen af 16. 3. 1771, hvoraf flg.¹):

”... Nu er da endelig Jens Storgaard hensovet. Men han har efterladt sig en sæd her i Jørsby sogn, i Ørding og andetsteds, som gør folk så forvirrede, at kvinder løber fra deres mænd, og mod deres mænds vilje kan være hjemme fra 4 å 5 dage, hvorover er klaget for mig. Jeg har derfor både i enrum som og i medhjælpernes nærværelse undervist og forestillet kvinderne denne vandels urigtighed, og at være tvært imod Jesu lærdom og kongens lov. Men som de have stået mig skarpt imod og ikke villet lyde Guds og kongens ord, har jeg været nødt til at bruge embeds myndighed og holde disse kvinder fra alters, ligesom og en mand her i Jørsby, Joseph Jensen, der både har befordret dem og styrker dem i den vej. Jeg melder dette i underdanighed, derfor om disse skulle blive sindede at angive mig for Deres Højærværdighed, at De da forud kan have nogen noter om sagen.”

(... de underdanige hilsener)

Sejerslev præstegaard, 16. 3. 1771.

Peder Rohsted.

Peder Rohsted har tidligere været præst i Solbjerg-Sundby, og han har der været bekendt med Jens Storgaards klike, også med Else Terkildsdatter. - Rohsted er sjællænder, har tjent 8 år ved den kgl. garde til hest. Tager først senere sin eksamen, bliver derefter feltpræst ved et andet regiment. Man sporer militærets disciplinære ordenssans i ham!

Og ved at citere af nok et brev til biskop Broder Brorson af 9. 9. 1773 er vi midt inde i begivenhederne, set fra præstens side:

”... Jeg tvivler ikke på, at jo den elendige handel med Peder Lassen i mit annex Jørsby er Deres Højærværdighed bekendt efter rygten. Dog for at De måtte have nogen ret idé derom, vil jeg kortelig anføre følgende. Bemeldte person er født på Thyholm, kom her over og tjente hos Jens Storgaard (hvilket han vist altså ikke har gjort. E.), blev hans discipel og følgelig bivåned hans forsamlinger, derefter tjente han nogle år hos hr. Adler i Ljørslev, derfra til Sundby. ... Endelig købte han i fjor noget før høst en gård af hr. Ammitsbøll og begyndte der i Jørsby at holde forsamling. Jeg lod ham da kalde til mig og viste ham efter forordningen af 13. 1. 1741, at disse forsamlinger er utilladelige, etc. - Men han svarede trodsig, at man skulle adlyde Gud mere end mennesker. Efter at jeg havde handlet noget nøjere og bibelsk med ham, blev han så hidsig, at han sagde til mig: jeg var den frysende Paulus, en af de ypperstepræster, der ville forfølge Guds børn og drage ham fra den rette vej, jeg ville have ham fordømt. - Det skete kort før høst. Den 2. febr. næst efter. ... kommer en mands datter fra Jørsby og bekendte for mig, at

hun var frugtsommelig ved P. Lassen. - Et par dage derefter kommer en enkemand af Skærbæk her i Sejerslev sogn og sagde, at hans datter, som tjente i Sundby, var frugtsommelig ved P. Lassen, og at han for et par dage siden havde fundet et helt læs af adskillige sager: sengeklæder, lærred, andet alm. tøj, hør- og uldgarn etc., hvilket denne hans datter havde praktiseret ud af hans hus, og P. Lassen ved nattetider havde hentet til sig. ...”

Efter alt dette henvender provsten sig til retsmyndighederne, der beskikker (provsten fortsætter):

”En aktor og rettens middel i Nykøbing indfandt sig hos P. Lassen (som da havde lagt sig syg og gjort sig ganske dum) for at beskrive, hvad han havde. Derpå blev der ført tingsvidner over ham og folk over hele landet, hvor han havde tjent og prædikeret, indstævned, som har vidner mange slette ting om ham. - Under sagens drift er endnu et kvindemenneske af Sundby opdaget, som og var frugtsommelig, sandsynlig ved P. Lassen, thi han tjente hendes broder. Og som hun om løverdagen nægtede hendes frugtsommelighed for hr. Steenberg og medhavende, og dog gjorde barsel søndagen derpå og havde ikke lavet den mindste trævl til af børnetøj. Barnet døde og få dage derefter (21 dage. E.), så var hun mistænkt for barnemord og sidder i arrest i Nykøbing.”

Hun er nu kun vist sigtet for fødsel i dølgsmål, det er det, hun et år efter bliver idømt en bøde for på 4 rdl. til Sundby sogns fattige. Else er ikke en lille nykonfirmeret tøs, hun fylder 40 det år hun får dommen. Peder Lassen benægter paterniteten, og Else støtter ham med alt, hvad hun kan hitte på. Hun afleverer i retten en historie om, at den skyldige er en mand, hun ikke kender, men som overfaldt hende og øvede voldtægt imod hende en aften på vejen mellem Sdr. Draaby og Flade. Først i arresten opgiver hun P. Lassen som barnefader, og da hun kommer ud, beskylder hun øvrigheden for at have lagt pres på hende for at få bekendelsen frem. Else Pedersdatter-sagen går længe igen i den fyldigere Peder Lassensag.

Provsten fortsætter sit oven citerede brev:

”Hans husholderske siges og, og det er vel vist nok, at være frugtsommelig ved ham. Jeg har været der med min medhjælper, men jeg kunne ikke få noget ret svar af hende, men fik en hob hårde og ubekvemme ord af Peder Lassen, for jeg var ham i alle ting imod. Han går endnu på fri fod, og sagen er end ikke udageret. Hvad det vil blive til, vil tiden vise. P. Lassen nægter.

Rohsted.

Men her er vi altså ved den anden del af Peder Lassens praktiske ”forkyndelse”: forsamlingernes erotiske løshed.

I Jens Storgaards følge synes det navnlig at være kysseriet, der foregår i flæng og offentligt - det er i alt fald det, der syntes at påkalde forargelsen.

Hvorfor det så i den kommende profets tid udvikler sig til noget i retning af et - i kliquen godkendt - harem? Det hænger vel for det første sammen med bevægelsens totale mangel på livspraktiske forhold til, hvad skrift og lære vel normalt forlanger af folk, objektivt formede og praktisk indstillede regler for gerning og opførsel. - Herimod ses

¹ I de i artiklen citerede breve m. m. er stavemåden moderniseret men ordvalget bibeholdt.

der kun en subjektivistisk fantasien over gudsforholdet, en slags gensidig solidaritet mellem den rare Gud og hans frelste yndlige - ofte med kløer mod fordringsfulde præster. - For sagens vedkommende i Jørsby må der vel også regnes med lederen af det hele, hvis væsen i det seksuelle er den erotiske hamster. Og dette sidste synes at være godkendt af "de hos Peder Lassen boende kvinder," som det ofte hedder, i regelen 3-4 stykker bl. a. den fra Ørding-kliken kendte Else Terkildsdatter. Der er blevet bemærket, at vi ikke har noget tilsvarende i det øvrige land, men dette er ikke rigtigt, tvært imod. Vi kan lige nævne, at en præst i Nykøbing før dette her prøver at forsvare nogle "sværmere", hvoriblandt der prædikes af en ung kvinde - han får en bøde, da det viste sig, at kvinden - ikke bare er åndelig.

Og man kan pege på en fuldkommen tilsvarende bevægelse i det fjerneste Jylland: i Bordelum i det sydvestligste Sydslesvig en snes år før Jens Storgaards. Her er det et par udensojns studenter, der kommer og forkynder evangelium ud fra bibelen, d. v. s. "ud af deres egne høje åbenbaringer." Også her har de ret hurtigt en ung kvinde med blandt forkynderne. Dette behøver ikke at betyde en diskrimination for forkyndelsen - mad. Vulff i "Den forgyldte Okse," for hvem der kender hende, og Else Terkildsdatter i Ørding var nok af de ærligste i hver sin kreds. Men med profeternes kvinder *kan* der komme vanskelige omstændigheder. - I Bordelum lærte man synsfrihed, det gjorde man ikke i Jørsby, men der var ikke så langt til de tanker. En ny mand ved navn Bähr kom til Bordelum i 1738 - kvinder forlod deres mænd og fulgte ham. Man levede ud fra "det indre lys." I retssagen i 1739 siger Dorothea Lorenzen: Om samleje og kys vil hun ikke stå nogen til regnskab. - Johs. Petersen og Marie Petersen: Den, som har troen, har ingen synd. - Karen Broders: Bährs optræden er ret og rigtig. - Ja, men det er så langt væk! - nå ja - mon ikke navnene peger på Jylland²).

Enhver vil kunne se familieskabet mellem de her omtalte begivenheder, og der vil kunne findes adskillige af samme art i kirkehistorien. Er der en slags fælles baggrund? Ja, de store bevægelser, vækkelsesbølgerne. Selv om de enkelte "bevægelser" ikke har store antal af tilhængere med sig, er der alligevel her tale om en art massepsykologi. Historien har et og andet at meddele om reformationstidens sære udartninger. - I de her omtalte tilfælde er det pietismens bølger, der bærer det løjerlige skum med sig.

Det lader sig ikke nægte, at den pietistiske fromhedsfordring var rettet så stærkt og ofte snævert til dem, forkyndelsen var rettet imod, at disse kunne spørge: Er det da alene mig, der skal gøre noget? skal Vo rherre ingenting? Betyder hans egne sakramenter intet? - Og der kunne være dem, for hvem resultatet var denne rent subjektivistiske selvglæde, der så igen kunne gå i ét med hysteri af en eller anden art. - Dette her er vel ikke andet end hvad enhver his toriker ved - og han nu er enig eller ej. - Lad det prøve at forklare lidt om de Jørsby folk, der nu i et par år, godt og vel, vandrer til Nykøbing og lader sig forhøre af aktor, C. Juul, og forsvare af prokurator C. Hee, under Woydemann som sagens leder. Nu og da er

tingbogen noget medtaget, så referatet er mere eller mindre ulæseligt, til andre tider kan ulæseligheden i nogen grad skyldes skriveren, men det er ikke værre, end at man kan få meningen ud af det som helhed - de samme spørgsmål bliver stillet til de mange forskellige vidner, så de samme svar går igen. Af vidner indkaldes der op mod en 30-40 stk., deriblandt klikens egne folk. Vi kan lige nævne, at mellem dem er først og fremmest den, der vistnok regnes for Peder Lassens nærmeste tilhænger: urmageren Niels Heede (Folketællingen 1787: "berømt urmager og mechanicus"), som med sin familie bor i Peder Lassens gård, hans broder Jens Heede, flere af familierne Toft og Boe, de før omtalte folk fra Sundby o. fl.

Peder Lassens omgang med kvinder er naturligvis en af de ting, der først kommer til behandling.

I 1773 i maj føder Sidsel Larsdatter Toft en søn, som Peder Lassen er fader til.

I september 1773 føder hans husholderske Maren Andersdatter hans søn Jens. - Det bør bemærkes, at deres vielse allerede på dette tidspunkt er bestemt, men af grunde, de ikke er herre over, må det udsættes, det bliver først omkring nytår 1776.

4. 7. 1773 bliver det forhen nævnte Karen Christensdatter Skærbæks tur, hun føder en søn, der også kaldes Jens. Men her går det som med Else Pedersdatter i Sundby: Peder Lassen nægter at være fader til barnet, og moderen nævner ham ikke. Derimod angiver hun en attenårig dreng, der har været eller er hos Peder Lassen, han hedder Peder Josephsen Toft og er søn af den Joseph Jensen, som pastor Rohsted nævner i sit først citerede brev. Ved barnets dåb i kirken kommer det frem, at det er Peder Lassen, der er fader til barnet. Men han og et par af kvinderne, der bor hos ham, har overtalt drengen til at tage skylden - han gør Kristi vilje dermed, siger de.

Hvad man nu ellers vil sige om den historie: her er en grim revne i Peder Lassens rustning: hvis det, som han selv og de andre hævder, er en ligetil og uskyldig ting at få barn med Karen Skærbæk, noget, der ikke antaster hans kristelighed - så er det et temmelig fæl inkonsekvens at overtale konfirmanden fra i fjor til at tage skylden på sig. - Man tænker uvilkårligt, at hermed må da Peder Tofts og families tid som tilhængere af Peder Lassen være forbi. Det er den aldeles ikke.

Peder Lassen er "en forfører, kætter og horkarl." Det er folks mening, ikke bare sladderkællingerne, og eftertiden har vanskelig ved at benægte det. Men det lyder lidt usikkert, og straf kræver beviser for overtrædelse af ganske konkrete bud. Det må vel være grunden til, at det trækker sådan ud. - Det er vel ikke helt let at slå ned på ret mange klare forbrydergerninger. Hvor mange skal man have børn med, før det er ulovligt? det er jo ikke gifte kvinder. Og de får deres børn døbt, og de går til alters - når provsten ellers da vil have dem. Peder Lassen er fræk over for provsten, men han hævder at holde sig til Christus. - Og hans tilhængere? er det ulovligt at mene, at Peder Lassen viser en bedre og bekvemmere vej til frelse og salighed end provsten? At han skal have sagt, at han er udtryk for Guds ånd, er vist lidt svært at bevise, det har vidnerne stået uden for døren og hørt. Men det må jo ellers nærme sig blasfemi - og det er ulovligt, det var det ialtfald dengang.

² Bevægelsen er her omtalt efter Poul Kürstein: Nørre og Sønder Gøs Herred - hvor han meddeler Bordelum-historien efter Hejselbjerg Paulsen fra hans: Sønderjysk Salmesang 1717-1740.

Kan man straffe Peder Lassen for, at gifte kvinder render fra deres lovlige mænd og bliver hos ham nogle dage? Det må ikke være helt let med denne straf sag.

Et spørgsmål, der ustandselig går igen i forhørene, er det, om Peder Lassen har taget betaling for sine forsamlinger, i varer eller penge? - Folkesnakken siger det. Men det eneste, der synes at kunne bevidnes, er at Karen Skærbæk har taget sengetøj og muligvis mere med sig hjemmefra, og at han selv har været med til at bære bundterne til Jørsby. Men hendes fader har svaret dertil, at om hun ikke ville være hjemme, måtte hun jo tage sit sengetøj med sig. Og Peder Lassen har ikke på nogen måde sat sig imod, at faderen kommer og tager det med sig igen. En tilspidsning af alt dette til forbryderske handlinger er nok vanskelig.

Forøvrigt er forhørene ofte særdeles nærgående, man synes utilladelige. En jurist fortæller mig, at sådan er gangen i den slags, og sådan bør det altså være. - Ja ja - man synes alligevel det er beskidt.

Det er vel rimeligt nok, at man mest slår ned på det usædelige. Der er mest at hente - "hans vrang og højst forargelige meninger i religionen" er ikke lette at lave direkte forbrydelser af.

Proprietæren Ammitsbøll og sognefogeden i Sejerslev Niels Bach var engang gået hen til Ammitsbølls fæster Peder Boe, hvor der netop da var forsamling. De stod lidt uden for døren og hørte én tale derinde, og de mente at kunne kende Peder Lassens stemme, og at han sagde sådan noget som: I ved at jeg er den hellige ånds redskab, og at den hellige Gud taler ud af mig. - Og den ene efter den anden svarede: O ja! - Da de kom ind, var der foruden Jens Boe - Peder kom først senere - Karen Skærbæk og Sidsel Toft (som begge havde fået barn med Peder Lassen), to kvinder, de ikke kendte til, samt to andre kvindepersoner, der lå i sengen.

Ammitsbøll erklærer, at han vil ikke vide af disse forsamlinger på sin gård. - Peder Lassens gård er selveje, så dér råder han selv.

Retten gør en hel del ud af de vitterlige "sammenlignelser," to sammen i samme seng, som Peder Lassen foretager sig ret offentligt, i alt fald uden at bekymre sig om menighedens tilstedeværelse. Engang har man fået opsporet ham i Nykøbing: Peder Carstens enke Martha Boyesdatter vidner: Peder Lassen og en hende ukendt kvinde har fået natteleje hos hende, i samme seng. - Hendes søn, Peder Pedersen, bekræfter moderens udsagn. - Om de havde taget klæderne af? Det kan han ikke sige, men han mener at have set klæderne ligge på en stol. - Om de begge var under dynen? - Det ved han ikke, "for de havde sammentrækket forhænget for sengen."

Forsvareren protesterer kraftigt og gentagende over for forhørsemnerne og metoden.

Af samme art forekommer spørgsmålene til Peder Lassens naboer: Om de har set folk gå ind hos Peder Lassen? Og hvem? Og hvornår? Og hvornår er de kommen ud igen?

Et af vidnerne er Joseph Tofts søn Peder, den samme som Peder Lassen og kvinderne har overtalt til at udgive sig for barnefader til Karen Skærbæks barn. Han er konfirmeret sidste år og har været til alters derpå. Han har været en måneds tid eller mere hos Peder Lassen? - Ja, og Peder Lassen har forklaret sin tro for ham: at forlade verden og det verdslige, tro og efterfølge den herre

Christum, hvilket vidnet da også har fået lyst til. Han mente at være bedre tjent med Peder Lassens lærdom, bedre end den han havde fået af provsten. Han kan ikke just ordret gengive, hvad Peder Lassen har sagt, men han forstod, at det ikke bestod i et kys alene, men i at tro på Christum. Og vidnet har ikke set det omspurgte Peder Lassens gåen i seng med kvinderne - han boede i østerstuen sammen med Jens Lassen).

Hvad den 18-årige her siger, kan godt for en stor del dække de fleste vidneudsagn fra tilhængerne. De har ikke praktiseret nogen afstandtagen fra hverken sakramenter eller andre af kirkens skikke og bud. Børnene, både fødte uden og i ægteskabet, bliver ført til dåben, og er de svagelige, så op til præsten i Sejerslev og bliver hjemmedøbt. - Det er i virkeligheden vanskeligt at finde nogen læresætning i den almindelige kendte kirkelære, som Peder Lassen og hans "menighed" forsynder sig imod, enten ved at forkaste den, eller ved, som sekter ofte gør, at anse netop denne ene for at være den alt overskyggende hovedsag. Der er den ene ting, at man foretrækker Peder Lassens forkyndelse frem for præsternes - som en "bedre og bekvemmere" vej til salighed. Vi ved, at Jens Storgaards forklaringer har fundet vej til Jørsby, før Peder Lassen kommer der, og jo også før Rohsted kommer der. Vi ved, at de på en eller anden måde har troet på Peder Lassens forkyndelse - hvordan det så har forholdt sig med "bekvemmeligheden."

En forordning har Peder Lassen overtrådt, nemlig den provsten allerede har vist ham, den af 1741: at man skal spørge om sognepræstens tilladelse til at holde forsamlinger. Den blev senere brugt til at bremse adskillige gudelige forsamlinger med, men blev dog ikke taget så højtidelig, at overtrædelse af den kunne medføre fæstningsarbejde. Og det blev Peder Lassen dømt til, i fire år. Vi hidsætter fra nok et af provstens breve til biskop Brorson i Aalborg: 25. 5. 1775.

Højædle og Højærværdige hr. Biskop!

Højædle hr. Fader i Christo!

Nu er det endelig kommet dertil, at Peder Lassen i Jørsby har den 26. april sidst fået sin dom, som skal være denne:

Han skal betale 364 rdl. til processens omkostninger, og desuden bøder for de besovede kvinder og noget til børnenes opdragelse, og gå i slaveriet i 4 år, og hvis han ikke kan betale, da sin livstid. Men ingen af hans tilhængere, i hvor grove de end har været, var kendte til nogen slags straf i nogen måde. Og de, som retfærdiggjorte af dommeren, begyndte at påstå adgang til alterens sakramente, uden at få nogen slags ave eller revselse, hvilket vil blive meget forargeligt for mine (øvrige) sognefolk, som siger: Skal sligt gå ustraffet bort, så kan vi jo herefter gøre hvad vi vil, og jeg selv er ikke ret vel tilmode derved, at al min undervisning og formaning til disse egensindige og radesløse mennesker, al min bøn og begæring, at de skulle afstå fra P. Lassens vrang og urigtige lære, og i det sted blive ved Guds ord og børnelærdom, som tydelig viser os sandhed til gudfrygtighed, skal aldeles forkastes, og mit embede som unyttigt rent tilsidesættes. Hvad vil her vil følge på?

Altså ville jeg hermed underdanigst forespørge mig hos Deres Højærværdighed og udbede mig min højstærede hr. Faders betænkning og råd, hvad jeg bør gøre i denne

vildrende sag? Thi uden al togt og nogen slags kirkedisciplin synes jeg ikke at kunne tage dem til alters, thi det var jo kun at åbne porte og døre for al ugudelighed og selvrådighed. . . .

For da at forekomme sligt og tillige at gå den mildeste vej mod disse vildfarende og genstridige, så tillad mig, elskelige hr. Fader, at jeg underdanigst proponerer min tanke, som er: at de enten nu skulle gøre off. afbigt i en af kirkerne, for de menigheders medhjælpere, af hvilke de ere . . . og love med hånd og mund, at de aldrig selv længere vil hænge ved Peder Lassens falske lære, langt mindre udbrede den blandt andre, men være stille og agte på Guds hellige åbenbaring og deres børnelærdom. Ja, at de måtte give en mulkt til sognets fattige eller skolebøger?

Eller jeg skal lade dem gå hen til Peder Lassen for sin dom til Højesteret (thi dertil siges han at have erklæret sig), om hans adhærenter der måske måtte få nogen revsels e, efter aktor sr. Juuls irettesættels e, at komme i tugthuset.

Rohsted.

Provsten har ret i, at tilhængerne nu, da de er frikendt, forlanger ret indstændigt af ham, at han lader dem komme til alters. De antyder endda, at hvis han ikke vil, tænker de at klage hos kongen.

Provsten svarer, at han må spørge sig for på højere steder.

Den halve snes underskrivere på brevene til provsten er flg. (Peder Lassen er med - det er vel ham, der har forfattet teksten): Jens Lassen, Peder Lassen, Maren Andersdatter, Anna Andersdatter, Niels Heede, Kirsten Marie Jensdatter, Jens Heede, Maren Larsdatter, Karen Skærbæk, Else Terkildsdatter.

3. 6. 1775 skriver de nævnte ti til biskoppen:

”Vi usle bønderfolk haver pådraget os vores sognepræsts velærværdige hr. provst Rohsteds misgunst, således at der ved klage fra ham til disse amters høje øvrighed er bleven lagt sag an imod os, og jeg Peder Lassen efter langvarig proces af en kgl. allernådigst anbefalet commission dømt til fæstnings arbejde med videre af pengemulfter, men de øvrige udi dommen forbigæede. I al denne møjsommelige tid, der nu er næsten 3¹/₄ år, haver han forholdt os det højværdige alterens sakramente, uden at vi véd nogen skellig årsag dertil . . . thi forberørte commissions dom fritager os alle uden mig Peder Lassen for straf, som dog under 9. maj 1775 er forundt kongl. Beneficium Paupertatis for at indstævne min sag til Højesteret . . . Vi haver, som higende lemmer udi den kristne kirke, ofte søgt hos vores sognepræst at blive delagtiggjort udi Herrens nådemidler, men stedse forgæves, ja endogså ved underdanigst ansøgning anholdt hos Deres Højædle Højærværdighed om at råde bod på dette forargerlige onde, siden vi tørster efter Christi vandstrømmes læskelse. - Vi ved også, at Deres Højædle Højærværdighed efter underdanig ansøgning haver givet ordre til, længere forargelse at forebygge, men deraf udkom intet andet end det, som skulle fange mig Peder Lassen og bekræfte den af provst Rohsted over os indgivne klage, der ville være og blive mig en genstand udi min sag, som allernådigst er bevilget for mig som en fattig bonde, frit at føre til Højesteret. . . .”

Deltagerne - eller velsagtens han - forfatter en tilståelse, som de holder for, at enhver kristen er pligtig at tilstå - den kan altså hverken genere deres frikendelse eller forværre Peder Lassens sag for Højesteret. . . .

De nævnte 10 underskriver.

Biskoppen svarer, men må naturligvis gå den tjenstlige vej - med en meddelelse til provsten og hans eget personlige råd til denne. Han nævner, at Else Terkildsdatter kender han fra forargelige og dårlige forhold for nogle år siden. Det var dengang, der stod megen brevveksling og mange samtaler og formaninger om hende, i ”kyssesekten”s dage.

Den gamle biskop har adskilligt igennem mange år at mindes i denne sag, som jo hænger sammen fra Jens Storgaard til Peder Lassen. Om denne sidste har commissionen dømt, og biskoppen kan intet gøre mere, andet end at ønske ham Guds nåde til en sand omvendelse. Biskoppen ynker hans tilhængere - at de snarer, de har været bundet med, må briste som tråde for ilden. Provsten bør være mildt dømmende.

23. 9. svarer biskoppen direkte på de ti deres brev: At han har svaret deres gode sognepræst og bedt ham sige dem biskoppens råd, og han beder dem nu venligst være deres forstander lydige. - Om Peder Lassen, og deri er også indbefattet andre, siger han: ”. . . med Augustin: tro på den Herre Jesum, så har du deraf den samme trøst, som om du virkelig nød sakramentet!”

Vi ved ikke, om Peder Lassen har fået en anden dom ved Højesteret, i hvert fald er han i Jørsby i 1780. - I 1804 er det ham, der på en del af Jørsby folks vegne former en klage over det ødelagte kirkegårdsdige.

Fadderlisterne i Jørsby i årene efter retssagen viser tydeligt, at Peder Lassens ”selskab” i ret høj grad har holdt sammen.

Formodentlig er forsamlingerne ikke fortsat, og om eventuelt åndeligt lederskab af Peder Lassen ved vi intet. Hans kone Marens Andersdatter døde 1793. Peder Lassens anden kone Margrethe Oledatter Bojer får, mens hun er husholderske hos ham, en søn, som han selv og Niels Heedes kone - de bor jo hos ham, hun er Karen Christensdatter Skærbæk - kører med op til præsten i Sejerslev for at få ham hjemmedøbt. Han og Grethe bliver kort efter gift, og de får ialt 6 børn mere. Peder Lassen døde i Jørsby 1812, begravet 12. 4., 69 år gammel.

Selv om skiftet foregår i det pengemæssigt onde år 1812 - f. eks. vurderes gruekedlen til 60 rdl. og et par røde heste til 700 - så viser skiftebrevet, at der ikke synes at have været mangel på noget. - Der er 4 obligationer til ialt 929 rdl. - Gælden er kun ialt 114 rdl. Der kan jo ikke være tvivl om, at Peder Lassen har kunnet betale de idømte omkostninger og bøder.

Kilder:

Kirkebøger fra de sogne, som er personer og sagen vedkommende.

Tingbogen fra Morsø herrederne i årene 1773-75, med referater fra de igennem de to år fortsatte forhør.

Aalborg bispearkiv, med provstens og biskoppens breve, navnlig bd. 20, pk. 116.

Elle Jensen: En kyssesekt på Mors. I Thisted Amts Årbog 1944, s. 118.

Emnet berøres af bl. a.:

Elle Jensen: Pietismen på Mors, I Kirkehist. Samlinger 6.
r., IV.
Elle Jensen: Pietismen i Danmark.
Kirkehist. Samlinger 4. r. III.

Kirkehist. Samlinger 5. r. V
Kirkehist. Samlinger 5. r. IV.
Kirkehist. Samlinger 5. r. I.
Historisk Årbog for Mors VII, 116.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Mors 1970, side 425-442).